

SÖRMLANDSLÅTEN

1996

Nr 3

Innehåll

Ordföranden har ordet	1
400 års sällskapsdans	2
Riksspelmän	3
Költidningar om svensk folkmusik och dans	4
En intervju med Tom Paley	6
Dubbla vinstchanser 1997	8
Guld till Kalle ALmlöf	8
Nyckelharpan inte nationalinstrument	9
Folkmusiklägret, Elvskogen på Södertörn	9
En liten spelman	10
Vissångerskan Eva Tjörnebo	10
Zornmärken – och traditioner	11
Du har väl inte glömt bort våra fina kurser	12

Ordföranden har ordet

När detta skrivs är sommarens försenade högtryck inne på sin tredje vecka. Nyköpingshus Spelmansgille och Larz Lordin kunde genomföra sina stämmor med vädrets makter som goda bundsförvanter.

Detta leder ofelbart tankarna till årets Julitastämman. Som ni säkert kommer ihåg, gjorde vi ett extra upprop i föregående nummer av Sörmlandslåten och vädjade till alla våra spelmän att besöka Julita och midsommarstämman. Vi ville visas att det fanns gott om spelmän i landskapet. Jag måste erkänna att den ljusa grundsynen frestades hårt under resan till Julita på midsommardagens morgon. Regnet öste ner från ett molntäcke som helt saknade ljusglimtar. Midsommaraftonens festligheter hade totalt regnat bort och parken hade räknat in dryga tusentalet besökare i stället för de 10 – 15 000 som var väntade. Vi började desperat inventera tillgängliga lokaler med tak över och dit vi kunde flytta stämman. Men en högre makt – det antyddes att det kunde vara Gustaf Wetter – kom till undsättning och en kvart före planerad start upphörde regnet och solen bröt fram! Och då hände det märkliga att förväntansfull publik och en rad spelmän dök upp som svampar ur jorden. Ulf Lundgren kom i spetsen för ett ordentligt festtåg och drog igång ett härligt allspel. Det var drygt femtio spelmän och dessutom dansare och spelmän från Norrköping och Hamburg. Malmabygdens folkdansare ledde dansen kring midsommarstången och allt blev som det skall vara en svensk midsommar. Vi kände oss väldigt nöjda när stämman avslutades strax efter fem. Tack alla som kom och gjorde det hela till en fest. Vi har redan börjat planera för nästa år och 70-årsjubileet.

Spelmansstämmor i den traditionella formen har ifrågasatts i flera år. Intresset har minskat på många håll från både publik och spelmän. Det råder ingen tvekan om att stämmorna är viktiga för oss som medel att nå ut till en bred publik. I början av juni besökte jag Trosastämman som är av det mindre, intima formatet. Publiken fyllde Garvargården och såg ut att trivas. Några veckor senare var det stämman vid Trostorp, hembygdsgård mellan Vagnhärad och Trosa. Det är ett fint område ungefär lika stort som gårdsplanen i Bingsjö och lagom stort för att rymma den förväntansfulla publiken och det trettiotal spelmän som kommit. Man fick en känsla av att precis så skall det vara, ett hanterligt format, familjärt och med stark lokal prägel. Det var in gen tvekan om att publik och spelmän stortrivdes. Jag tror att stämmor av det här slaget har stort värde.

Det finns säkert många idéer om hur arrangemangen skall utformas och förbättras. Kom gärna med synpunkter! Skriv till Sörmlandslåten, som är ett utmärkt forum för diskussion.

Ingemar Skoglund
ordförande

400 ÅRS SÄLLSKAPSDANS

Av Henry Sjöberg

Uppbudning till dans

Sällskapsdans är ett ord som använts på många olika sätt. Här följer ett försök till definition.

Sällskapsdans är dans som enbart har till uppgift att roa genom egen medverkan, d.v.s en form av social, glädjefylld funktion.

Men då skulle väl de flesta av våra danser passa under den rubriken? Ja visst – idag är det så. Man kan tillägga att så varit förhållandet under hela 1900-talet. Det kan väl diskuteras om det finns något undantag. Det jag skulle kunna tänka mig är den dans som dansas av brudparet vid bröllop. Den har kvar vissa ceremoniella drag som skiljer den från rena sällskapsdansen. Just brudvalsens kan ledas tillbaka till 1700-talet där det finns många beskrivningar om brudparets skyldighetsdanser. Visserligen var det många fler på den tiden men kvar som en relik finns seden att brudparet skall dansa första dansen på bröllopet.

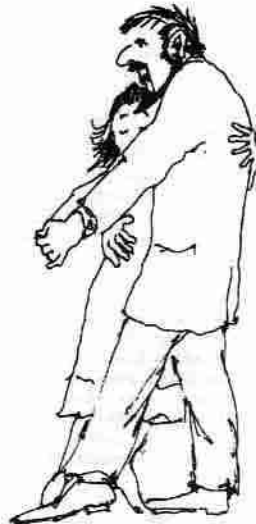
Får jag lov till första dansen – 1600-talet

För oss kan det vara naturligt att börja räkna sällskapsdansen från 1600-talet eftersom vi från den tiden har skriftliga belägg för vad som dansats. Detta genom alla dansmästare som skriver ner danser men även regler och förordningar för dansen. Här finns det två grenar att hålla reda på. Vi kan kalla det för folkets respektive hovets danser.

Det är enklast att starta med den senare delen så låt oss titta på 1600-talets dans i Europa med speciell hänsyn tagen till Sverige.

Det kom en hel del danser under det här århundradet men den som de flesta känner till är MENUETTEN. Den har fått många tillnamn under åren, t. ex. "Dansernas Drottning", och den är genom sin popularitet väl känd för forskarna. Dansen komponerades för

Ludvig XIV av hans hovbalettmästare Beauchamp 1653. Musiken skrev Ludvig XIV:s hovkapellmästare Lully. Dansen är väl dokumenterad av samtida dansmästare. Den förändrades en hel del under 1700- och 1800-talen men det finns vissa regler som består. Så t. ex. används fortfarande grundstegen som går över sex taktdelar. Här kan klart diskuteras om musiken inte borde gå i sex fjärdedels takt i stället för som nu vanligen skrivs i tre fjärdedels takt.

I Sverige finns belägg om menuetten framför allt från 1800-talet. Den kanske bästa uppteckningen finns från Skåne och är gjord av Nils Månsson Mandelgren. Men beträffande musiken så finns en hel del 1700-talsbelägg. I handskrivna dansböcker från detta århundrade finns en hel del menuett melodier som visar att menuetten var spridd i flera samhällsklasser.

Om vi ska se vad som i övrigt dansades under 1600-talet är det svårt att hitta direkta dansbeskrivningar. Däremot finns det upplysningar om vad som dansats. Den bästa källan jag funnit är Dr. Nils Denckers uppsats "Musiknotiser i 1600-talsverser". Den presenterades 1930. Inledningen skri-

ver Dr. Dencker bl. a.:

"De här publicerade musiknotiserna äro samtliga tagna ur Kungl. Bibliotekets samlingar, vilka äro ordnade i två grupper: verser m.m. till och över Kungliga personer samt Enskilda. Den förra gruppen är delad i tre formatserier i kapslar: oktav, kvarto, folio; verserna till enskilda i kvart och folio samt med varje småtryck numrerat i banden."

Därefter gör Dr. Dencker en uppräknings över de instrument han funnit omnämnda i verserna samt även en uppräknings över dansnamn som ingår. I vårt fall kan det vara av intresse så jag presenterar hela listan:

Sarabande, Balett, Courante, Courante Simple, Paduane, Intrada, Masquerade, Cassandra, Gavotte, Gavotte l'amour, Tick Tack, Käs' und Brot, Daldans, Polsk dans, Polsk krok-dans, Menuette, La Bochan, Sonett, Gigue, Air, Pavane, Bourrée, Bour dansring, Viol d'Espagne, D'Hispagne, Rigadoun, tripåler, dansring, proportio, cinque pas, fördans, långdans samt capriol.

Om alla dessa danser har förekommit i Sverige under 1600-talet är naturligtvis svårt att fastställa. Däremot kan man förutsätta att de som varit mottagare av hyllningsverserna känt till namnen. För att kunna ge en mer helgjuten bild av innehållet skall jag presentera några exempel.

Till bröllopet den 12 oktober 1662 på Hofgården i Munktorps församling mellan Arendt Reuterkrantz och Magdalena Rehnfelt hade Johannes Rudhelius författat följande vers:

Lustelig nu till danss af brummande spelmän ställes

Hwitt mynt å Regal-bäliona kling' och springer i hoop wijss

Ey flinck vp Sarabanda, Balett, samt sköne Couranter

Fugerande Paduaner, Intrader, braf Macherader

och Cassandra, gavodt Roial, Alamanda, Lacisa

Gagliard, Spanilett, Frantz/Tysk/
Pältz lustige lieder
Engelsk Näcktergal, Tick Tack der
gode Proporter
Jämpte der hos en braf keiss und
brodt ell' öflige daal danss
Lustelig låtz til dager å liuss och
Solen är vppe.

(Som anmärkning omnämner Dr.
Dencker att Cassandre är en Branle
coupé samt att Roial troligen hän-
syftar på Passepied Royale. Vidare att
han inte funnit Lacisa i någon dans-
bok men att Spanilett bör vara
L'espagnollette. Vidare har han funnit
melodien till Engelsk Näcktergal men
även att Czerwinski har den nämnd.)

Till bröllopet den 13 februari 1673
mellan Erich Eeklinn och Beata Hans-
dotter Hesman. Författare: Nereus
Gladlynt.

Att iagh uthi Samquem som annan
Bondeflicka
Skull håppa Dans duns fram? ey
hwad maneer
I Pålsk ell' Frantzöisk Dantz bör
brukas
och mig skicka.....

Till bröllopet den 26 augusti 1673 i
Gefle mellan Olaus Hiller och Marga-
reta Fontelia. Anonym författare.

Epilogus stält på Fransche Marsch
Så låter harpor wäl;
Spelar ny Allamander
Lystige Sarabander
Ibland Courant simpel

.....

Till bröllopet den 28 augusti 1677 i
Stockholm mellan Oluff Wilting och
Margareta Simonsdotter:
"Jambes Bröllops Måhlroo", förfat-
tad av P.Ö.
Med honom taala lyster migh try'
eller fyra ord
Innan the Violister uppmanan ifrån
Bord.

----(till brudgummen)
Att söka thet j wunnit
och ey att koxa kring
Effter thet man seent funnit wara
fåfängligh thing
Nemlig effter een Flicka som kunde
på Spinnet,
Och den sigh kunnat skicka heel
artigh i Ballet,
Eller een Moor-rikk hittat på Älskogz.
wijsor mång
Dem hon wäl genom tittat
mäst under Afftensång
Eller den kunnat klinga up liufigt
medh sin röst

Om Dorus och Bellinde
des heeta Älskogzbröst
Eller den warit högh lärd i Franske
Le Ameurs

Och låt the Violister upspeela en
Gavot
Couranter. MAscarader, Ballet och
Saraband,
Sonetter och Intrader, lille Pålacken
ibland...

Till slut kanske man kan få ut nå-
gonting av hur många gånger ett dans-
namn nämnts. Det vanligaste namnet
i den del av materialet som Dr. Dencker
publicerat ärt Saraband (7 ggr). Där-
efter Ballet Courante och Gavott (6
ggr). Menuett (5 ggr) samt Polsk dans
(4 ggr) o.s.v..

(Aratikeln av Henry Sjöberg fortsätter i
kommande nummer av landslåten)

Riksspelmän

Södermanland 1933 – 1994

I nr 1 av Sörmlandslåten detta år publicerade vi en förteckning över riksspelmän, som alla var boendes i Sörmland och/eller spelandes sörmlandslåtar. Listan var sammanställd av Gösta Sandström. Det saknades helt säkert några namn och vi är tacksamma om ni hör av er med kompletteringar. Här kommer några riksspelmän som skall vara med:
Curt Jinder, Bertil Bystedt, Axel Hammarberg, Mats Wester, Per Furå och Marianne Skagerlind-Furå.

Köln-tidningar om svensk folkmusik och dans

I mitten av juni 1996 reste folkmusikgruppen Simmings och dansgruppen Omdans till Köln och trakten däromkring för att visa upp ett stycke svensk musikalisk folkkultur. Det blev dans- och musikuppvisning på Ikea-varuhuset i Köln och – lite i förtid – svenskt midsommarfirande med många deltagare på en lummig och grönskande festplats i storstadens närhet. Det stora och nervpirrande evenemanget var emellertid ett sceniskt framträdande i Frechen/Buschbel med Förderverein Konzerte Alte Kirche Buschbel som arrangör.

Eftersom ett stort arbete med organisation och finansiering ägnats åt företaget och eftersom det stötts av frikostiga bidragsgivare, är det roligt att kunna konstatera att det blev en framgång. Gästfria värdar för svenska folkmusiker och dansare var, som flera gånger förr, konstnärsparet och sverigevännerna Friedbert och Heide Diels samt några av deras grannar och vänner i Frechen. Deltog gjorde för Simmings (som inte var fulltaligt), Arne Blomberg, Pär Furå, Leif Johansson, Marianne Skagerlind-Furå och för Omdans Berit Eldvik, Bertil Forsberg, Per-Olov Jacobsson, Åsa Jacobsson samt Petra Molin.

Syftet med programmet, som utvecklats med ekonomiskt stöd av Samarbetsnämnden för svensk folkdans, var att presentera folklig dans- musik- och festkultur från olika tider och olika trakter – traditionstroget men samtidigt varierat och med så god anpassning till scenen som möjligt. De folkliga festerna fick stort utrymme. Första avdelningen av den ganska långa konserten utmynnade i ett sceniskt bröllop med tillhörande dans och musik; den andra bestod av julfirande och staffansspel som – på ett nog så finurligt sätt – övergick i midsommarfirande.

Den arrangerande musikföreningen i Frechen/Buschbel är välrenommerad, och därför infann sig förutom specialintresserade även den ordinarie konsertpubliken, tidningsfolk och ett par musikkritiker. Det var packat med folk och publikstödet var varmhjärtat och mycket uppmuntrande för de medverkande.

I det följande skall jag göra en sammanfattning av vad tidningarnas musik-anmälare skrev om den här konserten.

Jag tänker mig att det kan vara av allmänt intresse och i någon mån belysa vad svensk musikalisk folkkultur har att erbjuda och hur den kan uppfattas, när den presenteras i ett annat land. Mitt intryck, efter att ha läst de artiklar som den här konserten gav upphov till, är att man särskilt uppskattar det som

verkar vara äkta kvarlevor av en uråldrig folkkultur: dräkterna, sederna de gammaldags musikinstrumenten och stundom säregna sättet att spela fiol, variationen och den äkta sinnligheten i danser och melodier. Åtminstone i Tyskland kan nog Norden – med rätt eller orätt – ha något av sagans skimmer över sig.

N:o 98. *Stämning:*

The musical score for N:o 98, titled "Stämning", is presented in ten staves. The first staff is in treble clef, with a key signature of one flat (B-flat) and a 3/4 time signature. The melody begins with a quarter note G4, followed by a quarter note A4, and then a quarter note Bb4. The subsequent staves continue the melody, featuring a mix of quarter and eighth notes, with some staves showing a more active rhythmic pattern. The music is a traditional Swedish folk tune.

(Ur Folkmusik Från Norra Södermanland, K P Leffler)

I Kölnischer Rundschau använder Hanna Styrie ord som "bevingad", "uppsluppen" och "exotisk" i sin karaktäristik. Också dansernas livlighet kan tydligt förvåna, för hon säger bland annat:

"Folkmusikgruppen Simmings, som musicerar på gamla originalinstrument, de båda danskavaljererna och deras tre damer, gav med ett för Alte Kirche enkom sammanställt program en levande och färgrik bild av festkulturen hos de nordiska folken, som man ju vanligtvis tänker sig som slutna och återhållsamma. Det man framförde bevisade snarare motsatsen: musiken var fartfylld och glättig, och till den framfördes gamla danser som vals, polska, hamburg och ringdanser."

Hon berättar om ålderdomliga instrument som stråklarpa och silverbasharppa, om dräkterna, och bland danserna har uppenbarligen hallingen gjort det starkaste intrycket. Hon finner att dansarna – "de tre kvinnorna i sina röda kjolar, svarta liv, vita ärmar och med i pannan sammanknutna huvuddukar och de i svarta rockar klädda männen" – på ett mycket skickligt sätt utnyttjat det knappa dansutrymmet. Hanna Styrie påpekar också att de medverkande presenterade programmet "på perfekt tyska". Det var allt bra vänligt sagt – men vi gjorde så gott vi kunde, och det var inte att ta fel på att publiken uppskattade den artigheten.

"Der Glanz der Mittsommernacht war zu ahnen. Schwedische Gruppen gestalteten in der alten Kirche Buschbel einen zauberhaften Abend."

Under den rubriken berättar Claudia Vlader-Knechtges i Kölner Stadt-Anzioger om den här konserten, och hennes artikel är, liksom den förut nämnda, tämligen utförlig. Ord som "Zaubern", "bezaubern", zauberhaft",

"magisch" återkommer i hennes skildring. Det förtrollande, trolska, magiska är tydligen egenskaper som man framhåller hos svensk folkkonst – men kanske också det outtalade och mer eller mindre omedvetna syftet med programmet. Vi är väl romantiker innerst inne. Nu ger vi emellertid ordet åt Claudia Vlader-Knechtges, som efter att ha presenterat de medverkande och skildrat omständigheterna kring konserten säger:

"På talrika instrument – från fioler, ålderdomliga nyckelharpor, säckpipa, handklaver och cittra till mungiga – framfördes först ett urval danser från olika bygder i Sverige. Till och med en hemmagjord stråklarpa kom till användning, ett i Sverige utdött men i Estland och Finland trots allt ännu bekant instrument. Ända ned i medeltiden nådde den folklore som här presenterades, men ännu i dag finns – så som musikanterna berättade – traditionen till någon del kvar hos nästan alla svenskar och utövas ännu i sång och dans.

I sina färgrika dräkter förtrollade de tre kvinnliga och båda manliga dansarna publiken till tonerna av den dels arkaiskt stränga, dels livfulla och glada musiken...."

Anmälarer skildrar här på hur de folkliga festerna framställdes i programmet – bröllopfesten med dess gammalsvenska seder och bruk, jultidens folkliga fester med bland annat staffansspel, där man kunde spåra "forngermanska 'hedniska' drag".

"En ännu större.... gnistrande magisk verkan har folksederna vid midsommarfesten. Och detta utgjorde, helt i samklang med årstiden, avslutningen på en i alla avseenden förtrollande afton.

Också under den förhållandevis

mörka kvällen på våra breddgrader kunde de svenska artisterna visa hur det går till i höga Norden – under denna årets kortaste natt, då daggen, enligt gammal folketro, kan bota sjukdomar, och då flickorna kan se sina tillkommande i drömmen. Med långdans under blomstergirlanger och blomsterkransar slutade detta två och en halv timme långa men ändå aldrig tröttande program som en fest för vänskapen och den folkförbindande kraften i musiken."

Det är otroligt vad en god tysk skribent på minsta möjliga utrymme kan ladda in i en mening. Den här sista var inte lätt att bena ut, så jag återger den här i original som en liten tysk läsövning:

"Beim Reigentanz unter Blumengirlanden und Kränzen endete der zweieinhalbstündliche, kurzweilige Abend als grosses Fest der Freundschaft und der völkerverbindenden Kraft der Musik." (På svenska har vi tidigare haft lånordet "kortvillig". Synd att det har kommit ur bruk!)

I övrigt kan sägas att Frechener Stadtblatt har bild och kortfattad presentation av programmet, så även Frechener Wochenende (detta är de båda lokala tidningarna i Frechen), men här är artikeln – en osignerad nyhetsartikel – längre och jag återger avslutningen på den:

"Så lyckades det återigen för intresseröringen för gamla kyrkan i Buschbel att med vänligt understöd av svenska ambassaden och de tysk-svenska föreningarna i Köln och Düsseldorf att genomföra en lyckad konsert".

Bernt Olsson

En intervju med Tom Paley

Många tänker på amerikansk folkmusik, när de hör namnet Tom Paley, och sätter det i samband med folksånger och briljant gitarr- och banjospel. Han har genom sitt kunnande och sin starka känsla för traditionen hjälpt till att visa många amerikaner vägen till deras musikaliska arv. Mer än trettio skivinspelningar har han bakom sig, som solist eller tillsammans med olika grupper, och han har framträtt i radio och teve, på festivaler, konserter och musikklubbar i många länder. Utöver banjo och gitarr spelar han, sedan åtskilliga år, även fiol – både amerikanskt och svenskt. Tom Paley bodde nämligen i Sverige 1963–65 och kom med tiden – under 70-talet – också i närmare kontakt med den svenska folktraditionen. Numera bor han i London men är ofta i Amerika, och Sverige besöker han nästan varje år. Han gör framträdanden med amerikansk folkmusik- och tar gärna med lite svenska låtar också. Och så åker han på spelmansstämmor så ofta det bara går. Då spelar han svenska låtar på fiol – det är just det man skall göra på svenska spelmansstämmor, säger han. Gärna blir det västsvenskt: Dalsland, Värmland, Västergötland, Dalarna, men mycket mer finns på repertoaren: låtar från Uppland, Sörmland, Östergötland, Skåne, Småland o.s.v.. Han har, det märker man snart, överhuvudtaget mycket god kännedom om svensk folkmusik och har dessutom Zornmärket i brons för sitt spel av Dalslandslåtar. Under sina Sverigevistelser brukar han alltid besöka oss Malmköpingsbor, och det är roligt, för Tom Paley är en mycket angenäm person, lättsam och rolig att umgås med, dessutom talar han flytande svenska, och därför var det heller inte så svårt att åstad-
Sörmlandslåtens räkning:

Vad anser du att folkmusik är?

– Ja, det är ju den omöjliga frågan! Det är i varje fall svårt att ge ett riktigt svar. Men jag lägger in en begränsad betydelse i ordet. Det är musik som gått igenom "folkprocessen" – som gått från människa till människa och därför också ändrats under tidens gång. Gränsen mellan folkmusik och annan musik är förstås suddig. En låt eller sång som varit med i ett par hundra år och gått igenom den här folkprocessen är naturligtvis folkmusik. Ny musik som går i folklig stil får man väl räkna till gränsfallen.

Vad är det som tilltalar dig i folkmusiken när du jämför med andra sorter?

– Jag gillar naturligtvis annat också – det skulle t.ex. vara roligt att spela klassiskt, men det har jag aldrig lärt mig – och allt inom folkmusikgenren är väl inte lika intressant. Men när jag tänker på popmusiken så tycker jag den är ganska enahanda. Allt är väl inte skit, men en stor del. Innehållet är nästan alltid kärlek, men den behandlas ofta på ett barnsligt sätt, och sångaren är nog för det mesta i första hand ute efter att presentera sig själv som en storpersonlighet. När folkmusikern använder sig själv för att presentera musiken, gör popmusikern tvärtom, och det han gör är till för att tilltala en publik för stunden, något att tjäna pengar på. Det här är naturligtvis inte sant till hundra procent – för visst finns det väl bra pop, och en folkmusiker vill väl också briljera – men det lutar åt det hållet. Allmänt tycker jag att folkmusik är hållbar, varaktig, slitstark, och, framför allt, mycket är ju så

vackert!

När började du själv spela?

– Jag började 1945 – gitarr och banjo samma år. Dessförinnan sjöng jag en del och lyssnade på skivor och folkmusiker. Fiolen kom jag inte igång med förrän 1975, trettio år senare.

Vilka var dina förebilder?

– De som påverkade mig i början var sådana som Woody Guthrie, Pete Seeger, Leadbelly, Brownie McGhee och Josh White. Sedan blev jag intresserad av dem som under 20- och 30-talen spelat in "old time country music", alltså låtar och sånger som var traditionella eller höll sig till den stilen, t. ex. Uncle Dave Macon, The Carter Family, Charlie Poole och Mainer's Mountaineers.

Var de traditionsbärare?

– Ja, de flesta, och de intresserade mig mest, därför att deras musik tilltalade mig mest. Och likadant var det när jag träffade på den svenska folkmusiken. Jag lyssnade på traditionsbärare som Hjort Anders och Gössa Anders på skivor; Viksta-Lasse, Eric Sahlström. Røjås Jonas har jag både sett och hört. Jag har lyssnat litet här och där, också på de yngre, förstås: Pers Hans, Kalle Almlöf, Björn Ståbi, Christina Frohm, Ingvar Andersson m. fl.. Många yngre har hållit sig till gammalt sätt att spela, och det tycker jag om.

Jag föredrar egentligen dem som spelar traditionellt. Det finns ju också de som blandat folkmusik och annat och gjort bra saker, men med få undantag tilltalar de mig inte lika mycket. Ibland kan en grupplåta väldigt riktig, även om sammanställningen av instrument inte är traditionell. Jag tänker på sådana som Simmings, Simon Simonssons kvartett och Groupa, som den var för några år sedan.

Vad är det för viktiga skillnader mellan amerikansk och svensk folkmusik?

– Repertoaren är annorlunda; polskor finns t.ex. inte i Amerika. Fiol spelar man, både solo och tillsammans med andra instrument, men det är inte vanligt med bara fioler utan kompinstrument. Oftast spelar man i grupp med gitarr, banjo m.m..

Den svenska dansmusiken är litet mer introspektiv och kan ibland kännas vemodig – men vemodig musik finns ju också i Amerika.

Men tretakten är mindre viktig i amerikansk folkmusik. Svenskarna har så många sätt att spela tretakt på – de vrider och vänder på den och gör udda saker.

Folkmusiken i Sverige kan vara lite mer varierad till funktionen ... – man kan exempelvis tänka på bröllopsmusiken med dess marscher, skänklåtar o.s.v..

Likheten är sättet att närma sig musiken. Musiken är viktigare än exekutören. Det är egentligen samma egenskaper som tilltalar mig i svensk, irländsk och amerikansk folkmusik. Den är anknuten till gångna tider. Ofta berättar sångerna om något som hänt, mord, krig, o.s.v.. Och även om de inte har anknytning till ett visst datum eller viss händelse, får man ofta en beskrivning av hur folk levde. I Amerika har vi gott om sånger om sjömän, cowboys, arbetare av olika slag och "worksongs" som sjungits av fångar som hållit på med vägarbete o. dyl. – "chaingans" t.ex., kedjefångar som man hade i sydstaterna.

Folkmusiken ger en förbindelse med gångna tider, en del av kulturen som inte får slarvas bort.

Vad tror du folkmusiken har för framtid?

– Ett par saker kan jag kanske peka

på. Musiken har inte riktigt samma funktion som förr. Visserligen spelar man till dans och för nöjes skull, och det är ju den gamla funktionen, men musiken ändras nu på ett nytt sätt, eftersom man hör så många sorters musik. Om man förr lärde sig en låt, kom man kanske att ändra litet på den, med eller utan avsikt, men det skedde inom traditionens ram. Men om man som nu har jazz, pop, klassiskt som bakgrund är det troligt att musiken går åt andra håll än den gjorde förr. När Beethoven på sin tid tog upp skotska och irländska dryckesvisor, kunde man känna igen låtarna, men de var inte längre folkmusik. Och så är det kanske idag för många – det folkmusikaliska kan spådas ut, tills det inte är folkmusik längre.

Numera kan man välja. Alla har ju en skivspelare, bandspelare, böcker, uppteckningar. Den stora skillnaden mot förr är väl just att man kan välja.

Valfriheten kan också föra med sig att musiken stelnar i formerna. Den finns i uppteckningar, och man kan ta till sig den "riktiga" versionen, som man hämtar från t.ex. Svenska Låtar, Carl Sandburgs The American Songbag eller någon annan samling, kanske från någon inspelning, och då binder man sig för den versionen. Det hindrar musiken ifrån att gå igenom

den folkliga processen. Man vet helt enkelt inte hur den processen fortsätter in i framtiden...

Har du gjort några egna fiollåtar?

– Jag har gjort några som går i svensk folklig stil, t.ex. tre polskor – och även en schottis, tillägnad katten Frasse. Mina två sonsöner, Max och Isaac, har jag gjort polskor till och en har jag tillägnat min svärdotter – Samanthas brudpolska. Jag spelade den vid min sons och hennes bröllop i Brighton, men tyvärr var det ingen där som kunde dansa polska. Min son Ben, som f.ö. har givit ut en samling svensk folkmusik i England, och jag har ibland lärt ut svenska låtar. Upp i Yorkshire finns en grupp, vet jag, som sysslar med svensk folkmusik, men man kan inte säga att den är så känd i England

Några data om Tom Paley:

Född 1928 i New York City. Yrkesverksam som matematiklärare vid Yale University, vid universiteten i Maryland och Connecticut, vid Skidmore College, Rutgers University, Uppsala universitetet, Birkbeck College vid Londons universitet. De stora intressena har varit fotografi och folkmusik. Bland kända grupper som han spelat och gjort inspelningar med kan nämnas The New Lost City Ramblers, The Old Reliable String Band och The New Deal String band. I Sverige har han gjort inspelningar med Jailbirds Singers (en grupp som ordnades av C Vreeswijk och F Åkerström) och Family Four (Bernt Öst o co.).

Gillar mat (äter även surströmming) och är oerhört förtjust i lingonsylt – han brukar karaktärisera sig själv som "lingonmissbrukare".

Tom Paley var under många år den nu tyvärr hädangångne katten Frasses favoritmänniska, och denna äretitel har han återgäldat med en schottis, tillägnad Frasse. Den är att betrakta som ett musikaliskt porträtt av en mycket belevad, begåvad, sympatisk och människovänlig katt och publiceras härintill. Notutskriften och teckningen av Tom spelande schottisen för Frasse har Matts Mattsson gjort.

Bernt Olsson

FRASSES SCHOTTIS TOM PALEY

Musik Direkt går ihop med TV:

Dubbla vinstchanser 1997!

Senast den 31 oktober skall du som vill vara med i Musik Direkt nästa år skicka in din anmälan. Och nu hakar TV på och väljer ut de bästa till en stor nordisk tävling – Nordens talang 97!

Musik Direkt är redan landets största musiktävling för ungdomar. Här möts ungdomar som spelar allt från klassiskt via jazz och folkmusik till hårdrock och popp. Tävligen har funnits i 10 år och arrangeras över hela landet. 1006 var drygt 7 000 ungdomar med och tävlade innan de 24 bästa banden från hela Sverige till slut gjorde upp i Riksfinalen, detta jubileumsår arrangerad i Stockholm.

Nu inleder arrangerande Svenska Rikskonserter och länsmusiken ett spännande samarbete med Sveriges Television. Nordens talang 97 kallas den nordiska musiktävling som arrangeras parallellt med Musik Direkt. TV väljer ut de 24 bästa banden från alla länsfinalerna till tre semifinaler

och en svensk final, innan den svenska representanten slutligen möter danskar, finnar och norrmän i en nordisk final i maj nästa år.

Den som anmäler sig till Musik Direkt i höst deltar automatiskt i Nordens Talang 97. Man kan väl tänka sig att intresset för tävlingen växer ännu mer i och med detta...

Musik Direkt rullar på precis som vanligt. Efter lokaluttagningar runt om i landet efter årsskiftet möts de bästa i länsfinaler i mars och april innan det blir en ny Riksfinal med de bästa från alla län i Växjö i maj nästa år. De TV-sända finalerna av Nordens Talang 97 äger rum under april månad och den nordiska finalen arrangeras i Oslo i maj.

Åldergränsen för Musik Direkt/ Nordens Talang 97 har höjts i år. Nu skall man vara mellan 13 och 22 år för att få vara med. Alla genrer är som vanligt välkomna – spelmän, hiphopare, trubadurer, popnördar, jazzbrudar och operadivor!

Anmälningsblanketter beställer ni från länsmusiken i ert län.

I år var det de halländska folkrockarna Nidhögg, konstmusikpoparna Slagblock från Härnösand och afrojazzande African Marketplace från Göteborg som vann turnépriset. Vilka blir det nästa år? Och vilka får man se i TV under april månad?

SVENSKA RIKSKONSERTER

Box 1225, 111 82 Stockholm. Schönfeldts gränd 1. Telefon 08-791 46 00. Fax 08-21 34 68

Guld till Kalle Almlöf

Kalle Almlöf, Malung, har tilldelats Zorns spelmansmärke i guld för "mästerligt och personligt spel i västerdalstradition". Utdelningen skedde vid årets Zornmärkesuppspelningar som hölls i Gesunda den 12 – 14 juni. Kalle Almlöf, som är populär lärare i folkmusik vid Malungs Folkhögskola, är utan tvekan en av landets främsta spelmän. Han är också en stor inspiratör för alla våra spelmän.

Vi gratulerar Kalle Almlöf till den välförtjänta utmärkelsen.

Ingemar Skoglund

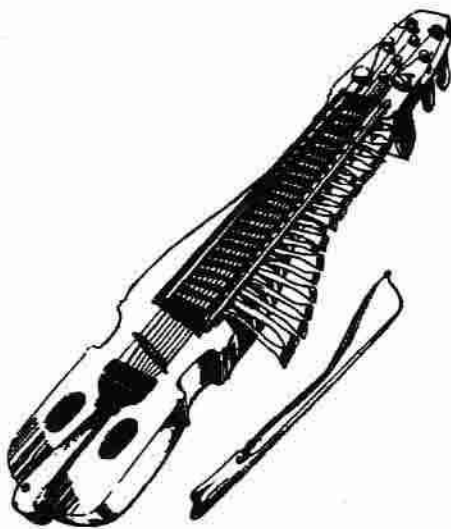
Nyckelharpan inte nationalinstrument

Carina Hägg (s) har ställt frågan till regeringen om kulturministern har för avsikt att ge nyckelharpan dess berättigade status som officiellt nationalinstrument.

Riksdagen och kulturminister Marita Ulvskog har svarat:

Svar på fråga 1995/96 om nyckelharpan som nationalinstrument

Jag är alldeles överens med Carina Hägg om vikten av att bevara och sprida kännedom om det svenska musikhistoriska arvet. Jag är också medveten om den fina och helt unika musiktradition som nyckelharpan representerar i vissa delar av vårt land.

Staten gör olika insatser för att värna om vårt musikaliska kulturarv. Inom det statliga musikmuseet och våra läns-

museer vårdas och bevaras gamla instrument. Genom Statens kulturråd lämnas bidrag i skilda former till den svenska folkmusikens befrämjande. Mot den bakgrunden anser jag det dock inte vara realistiskt att koncentrera satsningarna på en genre eller ett instrument inom vår rika skatt av musikaliska uttrycksformer.

Mitt svar på frågan blir därför nej.

Folkmusiklägret

Elvskogen på Södertörn

I förra numret av Sörmlandslåten kunde man läsa om detta läger för ungdomar som för femte året skulle gå av stapeln. Eftersom det skulle avhållas i undertecknads omedelbara närhet var det frestande att åka dit och studera vad som dolde sig bakom annonstexten. Sagt och gjort!

Strålande sol över anläggningen med alla sina trevna små sovstugor. Glad, uppsluppen stämning på ungdomliga deltagare, precis som bland personalen. I köket härjade Ami Petersson för att se till att hungriga magar fick sitt. Dessutom hade hon dansat med ungdomarna – men alldeles för litet.

Musikanterna har delats in i fem grupper som enligt ett rullande schema fördelas på de fyra spellärarna: Lisa Hellsten, Jonas Hjalmarsson, Ole Hjorth och Ann-Christine Jonsson. En grupp har alltid håltimme, som tillbringas med allehanda sysselsättningar (det finns pool, men endast i vuxnas närvaro).

Man trivs!

– Kul att träffa många nya kamrater, att lära nya låtar, att lära många låtar, att träffa flera lärare, är några av de spontana omdömena. När jag frågar om det finns något som inte är bra dröjer svaret. Så kommer någon på att man inte får äta så många bullar man vill till saften och en annan skulle gärna ha tagit emot flera päron. Det förefaller som om man lärt sig att överse med sådana besvikelser.

Lärarna är också nöjda. Allt (bortsett från den där fönsterrutan) har fungerat som man hoppats, samtidigt som man gjort nya erfarenheter att kanske dra nytta av under nästa års läger, eller i andra sammanhang.

Sista eftermiddagen kommer föräldrarna i god tid för att avnjuta avslutningskonserten före hemfärden. Ungdomarna spelar gruppvis tillsammans med lärarna, som vid detta tillfälle tagit på sig en underordnad, stöttande roll.

Det spelas, sjungs, spelas på kast-ruller och grytlock, man spelar unsont, i stämmor, med och utan att någon "kompar". Hela konserten andas spelglädje. Vilket imponerande program med tanke på fyra alldeles för korta dagars inläring.

Så återstår bara att med vemod ta adjö av sin lärare och nyvunna kamrater med glada:

–Vi ses nästa år!

Lisa och Ann-Christine – kursledare och entusiaster i Föreningen folkmusikläger för barn och ungdom – avser att komma igen även nästa sommar, trots att lägren är ett stort och tungt lass att dra. Föreningen är en av de få lägerarrangörerna som står helt utanför spelmansförbund och andra organisationer som i vanliga fall ofta står för låtläger av detta slag.

Nils Häggbom

En liten spelman

Den mest energiska och outtröttliga spelman jag har träffat på höll till i vårt vardagsrum. Han var inte möjlig att upptäcka, men han var därinne – inne i väggen eller under golvet eller bakom teven, ja, det var omöjligt att avgöra. Hans punktlighet och plikt-känsla var påfallande: från kvart i sex stämde han, lite tvekan och försiktigt i början men sedan alltmer målmedvetet, och klockan sex satte han igång på allvar. Då började konserten, som sedan fortsatte till klockan tio i samma stil: molto allegro e energico...

Så en liten paus och därpå alltihop da capo i det oändliga. På det viset var det varje kväll, jag vet inte hur länge. Publiken, om det var någon, brukade gå redan efter en kvart, den stod inte ut längre än så. Tänk att man kan vara så liten att man kan hålla sig osynlig och ändå ha kraft och energi nog att frambringa sådana öronpinande ljud!

Jag lärde känna den lille spelmannen ganska bra – repertoaren åtminstone – och så småningom visste jag t.o.m. vad han hette, både i för- och efternamn: Gryllus Domesticus, nämligen. Man kan läsa om honom i en vanlig uppslagsbok (ett musiklexikon är inte till någon hjälp) under

uppslagsordet "hussyrsa". I början hade jag trott att han var en fågel, som var instängd någonstans, men det var han alltså inte.

Till slut fick jag träffa honom själv. Det var Frasse, huskatten (Felis Catus), som upptäckte honom. Gryllus satt mitt på golvet och var just så där blekt brunblå och 20 mm lång som det stod i uppslagsboken att han skulle vara. "Nu eller aldrig!" tänkte jag och lyckades faktiskt fånga honom i en hand-

duk och slänga ut honom. Det var hög tid. Jag hade nämligen hört någon som börjat stämma bakom tapeten på ett annat ställe, och tanken på buskspel med flera gryllusar var onekligen skrämmande.

Jag känner ändå ett slags motvillig beundran för Gryllus, för hans spelglädje. Tänk om man själv övat med samma envetna nit! Kanske man kan säga att han är traditionsbärare, men han kan bara en bit, och den är nog så tråkig. Att han spelade den på 1500-

talet är sannolikt, för Olaus Magnus berättar om honom i sin Historia om de nordiska folken ("Historia de gentibus septentrionalibus" 1555).

I detta verk sägs det att han företrädesvis håller till i bagarstugor, gärna vid eldstaden, varest

han ägnar sig åt att "med sin odrägliga sång plåga särskilt främlingar". Olaus tänkte sig väl att hemmafolket vände sig vid ljudet, men det har jag svårt att föreställa mig.

Ur Olaus Magnus: Historia om de nordiska folken, 1555.

Bernt Olsson

Vissångerskan Eva Tjørnebo,

Nyköping, får årets Viksta-Lassestipendium

Fonden till Viksta-Lasses Minne har utsett vissångerskan Eva Tjørnebo till årets Viksta-Lassestipendiat.

Leonard Larsson (18978–1983) – mer känd som Viksta-Lasse – var storspelman i Uppland och spelade i många år tillsammans med Hjort-Anders. Stipendiet utdelas en gång årligen till en person som "aktivt för de folkmusikaliska traditionerna efter Viksta-Lasse vidare".

Årets stipendium är det första som tilldelas en vissångerska. Tidigare har alla mottagare varit spelmän.

Eva får stipendiet för att hon – enligt juryns motivering – "med sin varma och levande sång för vår vistradition vidare".

Stipendiet består av diplom, en bronsmedalj samt en prissumma om 7 000 kr.

Eva Tjørnebo som besökt och dokumenterat vissångare och spelmän bl a i Uppland, Grammisnominerades förra året för sin CD "Å längtat haver jag". Hon tilldelades i höstas Nyköpings kommuns kulturstipendium.

Mer information lämnas av Eva Tjørnebo, Örsta, Lid, 611 91 Nyköping. 0155-243167

Zornmärken – och traditioner

Det var i juni 1966. PV:n av 1960 års modell var fulltankad med Premium à 86 öre litern. Själv var jag 18 år och min kära morbror – Barrskogs-Nisse – var min chaufför och reskamrat på färden mot Mora. Uppspelningarna för zornmärket var jubileumsåret till ära förlagda till Zorngården i Mora. Morbror och PV:n var mest vana att färdas mellan Flen och Gnesta, så detta var ett äventyr.

Många goda råd om låtval hade jag fått hemmavid av Gustaf Wetter, som menade att jag borde visa min fiolteknik med några klockarpolskor i g-moll.

Jury bestod det året av Ture Gudmundsson, Jan Ling och Nils Wallin. I en kammare på andra våningen i Zorngården med ett fönster på glänt tog juryn emot. Morbror slog sig i slang med ortsbör och spelmän och fann sig lika väl tillrätta som hemma i Flen på ljugarbänken med snusdosan och en liten näsprilla i nypan.

Plötsligt fick juryn ett återbud i den långa raden av spelmän och man kallade på mig före utsatt tid.

G-mollspolskorna exekverades och juryn verkade nöjd, men Jan Ling ville höra någon av polskorna jag hade spelat till dans senast vi sågs. Lättad kom jag ut till trädgården och mötte där en morbror som den eftermiddagen hade fattat posto i syrenbuske under det öppna fönstret.

– Det var en djäväl som spelade dina bitar, sa han uppbragt innan jag hunnit förklara att det var jag.

Sen visste man ingenting förrän efter högmässotid på söndag och platsen måste ha varit Måståpp vid

minnesstenen när mitt namn ropades upp och det silverglänsande märket fästes på livstycket.

Fylld av dessa minnen ställer jag för andra gången färden mot Mora och Gesunda för att återvända till brottsplatsen i juni 1996. Under årets uppspelningar har jag inga arbetsuppgifter utan kan ägna mig åt att uppleva stämningarna runt omkring; den nervösa väntan hos de uppspelande, spänningen när dagens resultat anslås.

Det händer understundom att glada stämnoarrangörer kommer på idén att utmana zornjury till att spela tillsammans och framträda på något sätt.

Dalarnas Spelmansförbund ordnade i år stämman i anslutning till uppspelningarna på Tomteland i Gesunda. Ett något udda evenemang kan jag försäkra.

Detta att få zornjury till sammans är egentligen orimligt eftersom vi representerar olika landsändar och naturligt inte har någon gemensam repertoar. Efter sökande av tillräckligt allsvenska melodier går det ändå att få till något.

Så står vi där i Tomtens storstuga och försöker stämma fiolerna när en

mystisk ton förbryllar våra öron – det är bara en ”uppstoppad” tomte som ligger och snarkar i en säng och visslar på utandningen...

Vi hittar till slut samma ton och spelar samfällt en variant av Napoleons marsch över Alperna, f. ö. den låt som en av kullorna blåste 1906 för prisdomarna och blev refuserad.

Dagens spelmän kände sig litet vilsna bland Tomtens amerikanska julgranar och paket. För min egen del blev inte kvällen så sen när jag vandrade mot stugan. En uv hoade en ändlös slinga i skogen och vid entrén murrade saktast plastgranen med blinkande lampor medan speldosan spelade Oh, Tannenbaum...

Christina Frohm

Du har väl inte glömt bort våra fina kurser?

Här är de fyra närmaste. Passa på och anmäl Dig!

I kurskatalogen får Du mer information.

Men ring gärna till Ulf Lundgren, 08-55086464, så får Du hjälp på en gång!

Kurs nr 5	28 september
Plats	Malmköping, Gustav Wetterstugan
Program	Lär Dig kompa på fiol. En av våra master-kompare, Sören, spelar med John-Erik och lär ut sin konst
Deltagare	Ej nybörjare Gärna ungdomar
Lärare	Sören Olsson John-Erik Hammarberg

Kurs nr 6	12 oktober
Plats	Malmköping, Gustav Wetterstugan
Program	Låtar för Dig som spelat bara lite. Lär Dig fina Sörmlandslåtar. Och lär Dig hur man kan göra musik tillsammans på ett enkelt sätt.
Deltagare	Unga nybörjare Gärna elever från musikskolorna Valfritt instrument
Lärare	IngMarie Sundin Anita Hedlund

Kurs nr 7	16 november
Plats	Malmköping, Gustav Wetterstugan
Program	Att göra musik av låtarna. Hur får jag snits på låten? Arne och Lisa lär Dig hur du själv bär dig åt för att få Dina låtar att låta ännu bättre
Deltagare	Medelgoda Valfritt instrument
Lärare	Lisa Hellsten Arne Blomberg

Kurs nr 8	14 december
Plats	Södertälje (lokal ej bestämd)
Program	Pröva på att spela hamburgska. Att spela polska "rätt" är inte helt lätt. Här får Du en god hjälp av Lefte och Uffe. De kan sånt här!
Deltagarkrav	Ej nybörjare
Lärare	Leif Johansson Ulf Lundgren

Folklore Centrum Informationsblad & Tidning

eller

**Mera information om folkmusik
finns ingen annanstans!**

Ring. Skriv. Faxe. då får du två
exemplar **Gratis!**
av Sveriges största (i test)
folkmusiktidning.

Folklore Centrum
Wollmar Yxkullsgatan 2
118 50 Stockholm (Mariatorget)
Tel/Fax 08-643 46 27

Lokalen innehar Sveriges största
samling av folkmusiktidningar.
Gratis läsning uppmuntras!

Intresserad av visor? Beställ

**Levin Christian
Wiedes vissamling**

i urval av
Östergötlands Spelmansförbund.

72 visor ur Wiedes digra samling pre-
senterade i en 130 sidig trådbunden
bok. Noter i faksimil. Kompletta texter.
Svartvita arkivbilder från Östergötlands
länsmuseum. Förord av Jan Ling.
Sätt in 210 kr + 25 kr för proto på
postgiro 496 31 09-6
Östergötlands Spelmansförbund

UPPROP

Ungdomskurs i Nyckelharpa
med
Ingemar Skoglund som lärare.

TBV i Nyköping arrangerar i
höst en studiecirkel för ungdomar 8 -
15 år.

Intresserad?

Kontakta TBV 0155 - 288040

SÄLJES

SILVERBASHARPA

Byggd av Lars Bohman,
Södertälje.

Byggår: 1977

Kontakta: Mait Walderlo,
Katrineholm

Tel: 0150 - 126 32

säkrast kvällstid

Redaktionsadress: c/o Nils Häggbom
Blidvägen 6, 137 57 Västerhaninge

BÖCKER, NOTER, KASSETTER OCH SKIVOR
FRÅN SPELMANSFÖRBUNDET

Förnya och utöka Ditt folkmusikbibliotek med våra fina produkter till specialpris

Svenska Låtar, Södermanland

Vårt landskapsdel av det klassiska storverket.
207 uppteckningar. Faksimil av originalutgåvan
från 1934.
Pris 70:-

A G Rosenberg, 420 Svenska Danspolskor

från Södermanland och andra landskap. Faksimil
efter utgåvor från 1876-1882.
Pris 80:-

Sörmländska Visor del I, II och III

Visor för praktiskt bruk från den sörmländska
traditionen. Ett 30-tal visor i varje del.
Pris 20:- styck

A P Andersson

75 låtar och visor från Södermanland och Närke
upptecknade 1880 av skolläraren i Västra
Vingåker, August Petter Andersson.
Pris 80:-

August Karlssons låtar

49 låtar från södra Uppland och norra Sörmland
som August Karlsson spelade dem.
Pris 70:-

50 Sörmlandslåtar för två fioler

Utgiven till minne av Olof Andersson. Arrangerade
av Olof Andersson.
Pris 60:-

Sörmlandslåtar

av C G Axelsson, Flodafors. Utgiven 1960.
Egna kompositioner.
Pris 70:-

Sörmländska Visor del I, kassett

Kassett med visor och ramsor hämtade ur våra
visböcker.
Pris 70:-

**K P Leffler, Folkmusik från Norra
Södermanland**

Faksimil efter utgåvor från 1899-1900.
Pris 90:-

Morfars fars dansmusik

Berättelser och beskrivningar om den äldre
generationens dansnöjen och spelmän och hur
traditionen lever idag.
Pris 80:-

Carl August Lindblom

97 låtar ur två spelmansböcker från 1836 och 1856
samt historik om den legendariske storspelmannen.
Pris 90:-

Sörmländska Allspelslåtar

Nothäfte samt kassett med gamla och nya
allspelslåtar från vårt landskap.
Pris 40:-

**Anders Björklund och Gunnar Nordlinder
Visor & Versar**

87 sjömansvisor från alla de sju haven.
Pris 70:-

I den sköna Vingåkersbygden, kassett

Folkmusik från Vingåker med Simmings, Anita
Hedlund och Christina Frohm
Pris 70:-

Välkommen till Världen, kassett

Visor och ramsor för små och stora barn från den
sörmländska traditionen, med våra bästa
vissångare.
Pris 70:-

Josef Kryсандers

70 Låtar, Visor och Psalmer

Kompositioner och arrangemang för två fioler
Pris 70:-

Beställ hem våra böcker, noter och kassetter så här enkelt:

Ring in Din beställning till Leif Epel/Excentric AB telefon 08-99 91 90 eller skriv till adressen Box 2041, 125 02 Älvsjö, så får Du ett paket med faktura på posten. Porto tillkommer på priset.